

**VRBIS HIEROSOLY-//m[a]e, Templiq[ue] in ea origo, &
ho//rum rursus excidium, profana-//tio, aliaeq[ue] uariae
fortuna**

Langen, Rudolf von

Coloniae, Jan. 1517

VD16 L 341

De prima sub Salomone templi ædificatione, & uariæ in eam rem & admirabiles sæcularium scripto[rum] sententiæ. Cap[itu]l[u]m Tertium.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71344](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71344)

thonia, de qua ultimo lib. dicitur. Subdit idem autor. ^{quasi} Templū in modum arcis proprii muri labore & opere ^{quasi} ante alias ipse porticus quis templum ambiēbatur ^{quasi} egregium propugnaculum fons perennis aquæ, caua ^{quasi} ti sub tera montes, & piscine. cisternæq; seruandis im ^{quasi} bribus. Porro Hierosolyma ut autores nostri habent, ^{quasi} & in primis testatur Hieronymus, a Salomone qui au Hierony. ^{quasi} ream eam reddidit appellata est (sicut a patre eius pri ^{quasi} mū Hierusalem est dicta) ut non iniuria de ea Salomō ^{quasi} dicere potuit, quod moriens (ut est apud Suetonium) Suetonius ^{quasi} Octavianus Cæsar dixisse fertur. Urbem Romam se ^{quasi} se reperisse lateritiam, sed relinquere marmorēam. Di ^{quasi} cimus autem Hierosolyme arx, ut Solyme arx, Athes ^{quasi} ne arx, quin & Hierosolyma orx. Sic & Hierosolyma ^{quasi} me, numero singulari, apud probatissimos tamen aus ^{quasi} tores Hierosolyma orx, legitur.

¶ De prima sub Salomone templi ædificatione, & ^{quasi} uariæ in eam rem & admirabiles sæcularium scriptorū ^{quasi} sententiæ.

¶ Caplm Tertium.

^{quasi} N hac urbe regnante sanctissimo re ^{quasi} ge David, multisq; ornato victorijs ui ^{quasi} ro, domitis insuper circumquaq; genti ^{quasi} bus, singulari sua (qua deum colebat) ^{quasi} pietate, cedrinas aedes sese habitare cō ^{quasi} siderans, ac domini arcam uilibus stare sub pellibus, ^{quasi} templū domino deo ædificare destinauit. Verū p Naz ^{quasi} than pphetam a domino phibitus est. Quia ob multa ^{quasi} quæ gesserat bella, uir esset multo hostiū pollutus san

B iij

guine. uerz id operis filio eius, qui post eum regnatus
 rus esset referuari. Moriturus igitur David, & Salo-
 mone in regno confirmato, inter cetera saluberrima
 qua filium ante ultimū uale admonuit, ædificandi do-
 mino templum negotia mandat, ostendens ædificatio-
 nis dispositionem & figuram. Mortuo igitur David,
 idem filius eius ex Bersabea Salomon foelicissime re-
 gnat, omnium q ante eum fuerunt regum & opulens-
 tissimus, & sapientissimus, familiari sibi diuinitatis in-
 stinctu patrisq monitu, qui maxima auri argenti aris-
 & ferri pōdera uimq gemmarū, in hoc opus iam olim
 congesserat. Quarto itaq regni sui anno, in Hieroso-
 lymis maximo & incredibile sumptu, ambitiosissime tē-
 plum uero Deo orsus est ædificare, cōsummauitq an-
 nis octo, admirabili pompa, pulcherrimo cerimoniaz
 ordine, & maximo holocaustoz sacrificio dedicabat,
 die decima mensis septimi, qui apud nos October ap-
 pellatur. Hæc autem eadem dies & antea per legem
 erat statuta solennis, ita ut in ea tabernaculum omne
 p singulos annos maioribus hostijs expiari deberet.
 Collis autem in quo templū extructum ē, Morin seu
 Moria ī sacris appellatur libris. Quem aliqui lucidū,
 nonnulli uisionis, teste Hieronymo inuert erunt. Et
 area Orne Hiebusi fuit, ut παραληγομένων liber testis
 monio ē, in qua obsequētissimus Deo p̄iarcha Abra-
 am filium suum Isaac parauerat immolare. Qui idcir-
 co illuminans interpretatur, & lucens eodem autore
 Hiero. quia ibi est Badir, hoc est oraculū Dei, & lex,
 & spūs, q docet homines ueritatē, & pphetas inspirat,

*Quoniam periculis
 domus sapientie p̄p̄
 p̄p̄*

*Quoniam periculis
 domus sapientie p̄p̄
 p̄p̄*

*Quoniam periculis
 domus sapientie p̄p̄
 p̄p̄*

*Quoniam periculis
 domus sapientie p̄p̄
 p̄p̄*

^{in p[ro]p[ri]o cap[itu]lo d[omi]ni}
 Huius sane templi incredibilem fabricam, quo modo
 scilicet sanctasanc^utor^u porrecta fuerunt in orientem,
 ceter^u autem aris, auri, ^{in p[ro]p[ri]o cap[itu]lo d[omi]ni} gemmar^u & uniuersam tabu
 lato^u fabricam, quæ humanum sensum exuperare uis
 dentur, longitudinem in super, latitudinem, & altitudi
 dinē, moles ingentes columnar^u, ex multis tertij Re
 gum capitulis, παραληπομένων, & octauo antiquitatum
 Iosephi libro, solide poterit diligens lector cognosces
 re, quæ huic operi inferenda breuitati consulturo mis
 nime uisa sunt. Sed ethnicor^u sententias, quas in hanc
 rem legisse potui, audiamus, Eupolemus apud Eusebi Eupolem^u
 um Pamphili in Euangelica præparatione, post Saui
 lem Dauid regnasse perhibet, a quo Syros & Phoenis
 ces, usq; ad Euphaten domitos fuisse. Idumæos etiam,
 Hammonitas, Moabitas, Itureos, Nabatheos, Nabde
 os, Suronemq; Tyri ac Phoenicis regē bello coactos,
 tributa Iudæis contulisse. Eiq; petenti, locum fuisse di
 uinitus monstratum, ubi templum esset edificandum.
 Angelum enim uidisse in eo loco stantem, ubi altare
 postea conditum fuit, cui angelo nomen Dynachaan
 fuisse, a quo non fuisse permissum Dauid (quoniã san
 guine hominum propter bella quæ gesserat, contami
 natus erat) templum ædificare, sed q̄ magnam posset
 facere præparationem, ut templum a filio eius facilius
 conderetur. Itaq; comparasse ipsum, aris, argenti, au
 ri, talenta nō pauca, lapides etiam & ligna cypressi at
 q; cedri. Naues enim eum præparasse in Elamis Ara
 biae ciuitate, misisseq; in insulam Vrsen, in rubro mari
 positam, auri metallis abundantissimã. Vnde in Iudæ

flunq; est
 eod[em] temp[or]e in
 paradiiso ab una
 p[ar]te mesopotamida

am innumerabilia pene pondus auri delata fuisse. Reg-
 gnasseque Dauid annis quadraginta, ac ab eo regnum Sa-
 lomoni filio duodecim annos agenti traditum fuisse.
 Imperatumque ut templum edificaret. A quo iam re-
 gnante ad Vaphrem Aegypti regem hoc exemplo li-
 Lre Salo- teras missas. Rex Salomon Vaphri Aegyptio regi
 monis ad amico paterno Salutem. Scias me a deo magno Da-
 Vaphren- uid patris mei regnum accepisse. Cumque mihi pater pra-
 ciperet, templum deo qui coelum & terram creauit, con-
 derem, ut etiam ad te scriberem, praecipit. Scribo igitur
 tur & peto abs te, ut artifices atque fabros ad edificandum
 deo templum, mittere uelis. Ad haec Vaphren sic scri-
 Vaphris pisse. Rex Aegypti Vaphres, regi Salomoni Salutem.
 rñsio ad Sa lectis literis tuis, non paruo affectus gaudio sum, quod pa-
 lomnem. tri tuo optimo uiro, & diuinitus probato, in regnum
 successisti. Ad edificandum autem templum Dei inter
 fabros atque magistros, octoginta milia hominum ad te
 destinaui. Dabis igitur operam, ut ordine uiuant, & re-
 bus necessarijs non careant, temploque dei condito, in-
 columes ad nos redeant. Tyrio quoque regi scriptum
 Lre Salo- fuisse, hoc modo. Rex Salomon Saroni Tyri. Sidonis
 monis ad atque Phoenicie regi, amico paterno, Salutem. Scias me
 Saronem a Deo magno Dauid patris mei regnum accepisse,
 cumque mihi pater praeciperet, templum Deo qui coelum
 & terram creauit, condere, ut etiam ad te scribere prece-
 pit. Scribo igitur & peto abs te, ut artifices atque fabros,
 ad edificandum templum dei, mittere uelis. Ad haec quo-
 Lre Suro- que Saronem sic rescripsisse. Saron Tyri Sidonis &
 nis ad Salo- Phoenicie rex, Salomoni salutem. Lectis literis tuis, gra-

tias egi deo, q̄ tibi regnum patris tradidit. Et qm̄ scri-
bis fabros ministrosq; ad condendum templū dei tibi
esse mittendos. Misi ad te hominū milia octoginta, &
architectū hominē Tyrium ex matre Iudæa, uirū in re-
bus architecture mirabilē. Curabis igitur ut rebus ne-
cessarijs non egeant, & templo dei condito ad nos re-
deant. Scripsit aut̄ Salomon in Galilæam, & Samariā,
& ad Moabitas inq; & Hammonitas, & Galalideos,
ut frumenta & uinū. centum & sexaginta milibus ho-
minū diligenter subministrarent. Oleum autem a Iu-
dæa eis præbebatur. Ligna igitur primū quæ a patre
ipsius in monte Libano cæsa iacebant, p̄ mare in Iop-
pen ac inde in Hierosolymā duxisse, incœpisseq; tem-
plum dei ædificare, annos quatuordecim natum, po-
pulosq; prædictos iugiter in ope fuisse, & præter fru-
mentū & uinum cætera necessaria sunt a Iudæis p̄ sin-
gulas tribus, singulis mēsibus ministrata, fundatumq;
templū longitudinis cubitorū. lx. & altitudinis similr,
fundamentorū latitudinem. x. cubitorū fuisse. Sic em̄
Nathan dei prophetam iussisse, ædificatumq; templū
totum undique a pauimento usque ad tectum deaura-
tum, & tectum laquearijs factū aureis, & tegulis æne-
is deforis contectum. Duasq; columnas æreas altitu-
dine æquales templo, decem cubitos in circūitu con-
tinentes auro deauratas soliditate unius digiti, alte-
ram a dexteris, alteram a sinistris templi statuisse.
Candelabra quoque aurea talentorum singula de-
cem, ad exemplar eorum quæ a Moyse in tabernacu-
culo facta erant fecisse, & alia a dexteris alia a sinis

stris templi posuisse. Lucernas autem aureas sexaginta septem in unoquoque candelabro factas. Et fornicem maximam ad borealem templi partem ædificasse, quæ quadraginta octo æneis columnis sustentabatur, fecisse etiam labrum uiginti cubitorum longitudinis, latitudinis similiter, profunditatis autem cubitorum quinque. gradus quoque quasi coronis circumductos construxisse, ut sacerdotes adire, ac pedes ac manus lauare possent. Posuisseque ad dextram partem altaris, iuxta quorbasm basim fecisse duorum altitudinis cubitorum, ut in ea restaret, quo facilius ab uniuerso populo uideretur. Altareque fecisse duodecim cubitorum altitudinis. Et cathenas tanquam retia super omnem templi altitudinem uiginti cubitis, instrumentis quibusdam extendisse, a quibus quadraginta tintinnabula ærea dependebant. Hoc factum fuisse, ne aues supra templum sederent, neque nidus in laquearibus eius facerent, ut templum foret ab omni immunditia incontaminatum. Hierusalem quoque urbem, muris, turribus, ac foueis, ab eo fuisse circumductam. Regiam quoque sibi ædificasse, quæ *ιερόν* Salomonis. i. latinæ Salomonis ædes fuit appellata. Vnde corrupto postea uocabulo urbem Hierusalem uocatam fuisse, & *ιεροσόλυμα* græce appellari. Quibus factis, sacrificium deo mille bouum in Silo fecisse, & tabernaculum, altareque simul, & uasa omnia a Moyse facta, inde in Hierosolymam ad templum dei transtulisse, arcam similiter & candelabrum, & mensam, cæteraque omnia, Deoque holocausta fecisse duo milia ouium, & tria milia quinquagintaque uitulorum. Totum autem aurum

quod in templo, columnis, cæterisque omnibus uasis fuit consumptum, quadragies sexies centena milia fuisse. Argenti uero ad clauos, & alia instrumenta, mille ducenta triginta duo milia, æris uero in columnis, fornicibus, ac cæteris. talenta decem & octo milia & quinquaginta. Misissetque omnes in regiones suas, Phœnices simul atque Aegyptios, decem auri talentis singulis datis. Talentum autem dico (inquit) quod siclum appellat. Et Aegyptiorum quidem regi oleum & mel in magna quantitate misisse. Suorum autem columnam auream, quæ Tyri in templo Iouis conspicitur, unde & ille simulachrum filiae fecisse dicitur, quod in aurea columna imposuit. Mille quoque scuta facta fuisse a Salomone aurea confirmat. Vixissetque (ait) annos quinquagintaduos, & regnasse quadraginta. Aristeas autem (cuius supra me Ariste minimus) hoc modo de templo scribit. Templum (inquit) ad ortum respicit, posteriora eius ad uesperam tendunt, lapidibus autem ornatissime pavementum templi constratum est, & aqua sæpius in templum mittitur, ut a sanguine detergat. Multa enim animalium milia in solennitatibus offeruntur. fons quoque copiosissime, ac iugiter in templo ipso scaturit, ex quo magna uis aquarum per cloacas plumbo consolidatas defluit. Sed de templo loquitur Aristeas, quod sub Zorobabel & Neemia restauratum, postea referemus. Hactenus de templi ædificatione, & Salomonis regno, quod ethnicorum scripta testentur, iuxta Iosephi & Eusebii sententiam dicta sunt. Ab exordio igitur mundi in hanc usque templi sub Salomone consummationem, iuxta diuini Hiero-

ronymi & Eusebij supputationē. colligitur omne tēpus quatuor milium centum & quadraginta nouem annorū. A generali uero sub Noe diluuiō, mille nongentorū ac uigintiseptem annorū. A Moysē uero & egressu Israelis ex Aegypto quadringētorū octoginta annorū, ut regnorū liber tertius, diligentius relegēti testimonio esse poterit.

¶ Quomodo mortuo Salomone, & ob eius peccatum regno diuiso, Rex Aegypti Sufach primus templum spoliando polluit, & quomodo a ceteris scriptoribus idem rex Sesostris appellatur, ac de magnis eius rebus gestis.

¶ Caplm. III.

Ortuo deinde cum iam annos quadraginta foelicissime regnasset Salomone. oritur ob ingētia Salomonis in deum peccata, miserabilis ingēte Iudeorū seditio. Spreto em̄ a Roboam nato Salomonis seniorū consilio, lasciuientiumq; iuueniliter iuuenum sententiam sequuto, prepotens illud & populosum. bifariam diuiditur regnum, ita ut in Samaria decem tribubus regnaret Hieroboā, ab Aegypto reuersus quo confugerat, quia cum ei ab Achia propheta domini pauloante Salomonis mortem de regno decem tribuum esset prænunciatum, & ob id inflaretur superbia, hortaturq; ut deficeret a Salomone populum, ad pœnam perduellionis perquiri a rege iussus fuerat. Roboam autem Salomonis filius duabus tm̄ tribubus, Iudæ & Beniamin, quæ regnum Iuda dicebātur, in Hierosolymis regnauit, ubi & magna